

TÜRKİYE’NİN MODERNLEŐMESİNDE HARF DEVİRİMİNİN ROLÜ VE TEKİRDAĐ¹

Müzehher YAMAÇ*

Öz: Atatürk Devrimi’nin odağı olan çağdaşlaşma süreci, Türk dilinin yapısına uygun yeni bir alfabenin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. 3 Kasım 1928’de “Türk Harfleri Hakkındaki Kanun” çıkarılarak yürürlüğe konulmuştur. Harf değişikliği yurttta hem okuma yazmayı kolaylaştırmış hem de eğitim sisteminin o döneme göre en sağlam biçimde kurulmasını sağlamıştır. 1 Ocak 1928’de “Millet Mektepleri” açılmış, başta Mustafa Kemal olmak üzere yeni alfabeyi öğrenen herkes tüm yurttaşlara okuyup yazmayı öğretmeye çalışmıştır. Atatürk toplumsal değişmenin ve ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesinde ulusal ve çağdaş bir eğitimin tüm yurt yüzeyine yayılmasının önemini çok iyi biliyordu. Bu çerçevede alfabe değişikliği konusunda ilk açıklamalardan sonra, yeni alfabeyi tanıtmaya yönelik ilk gezisini 23 Ağustos 1928’de Tekirdağ’a yapmıştır. Liman kenti ve batıya açılan bir kapı olan Tekirdağ, Gazi Mustafa Kemal’in tümen komutanı olarak görev yaptığı ilk yer olarak, kültürel özelliklerini çok iyi bildiği bir yerdir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Modernleşme, Harf Devrimi, Toplumsal Değişme, Tekirdağ.

THE ROLE OF THE ALPHABET REFORM IN TURKEY’S MODERNIZATI AND TEKİRDAĞ

Abstract: The modernization process, which was the focus of the Atatürk Revolution, allowed the emergence of a new alphabet suitable for the structure of the Turkish language. On November 3, 1928, the "Law of Turkish Letters" was enacted and put into effect. The alphabet change made it easier to read and write in the country and ensured that the education system was established in the most robust way by that period’s standards. On January 1, 1928, "National Schools" were opened, and everyone who already learned the new

¹ INCSOS VIII. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (20-23 Ekim 1922), Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi’nde sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

* Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, myamac@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8587-330X.

alphabet, especially Mustafa Kemal, made efforts to teach all citizens to read and write. Atatürk knew very well the importance of spreading a national and contemporary education all over the country in realizing social change and economic development. In this framework, after the first statements about the alphabet change, he made his first trip to Tekirdağ on 23 August 1928 to introduce the new alphabet. Tekirdağ, a port city and a gateway to the west, is a place Gazi Mustafa Kemal knew very well its cultural characteristics of, as the first place he served as a division commander.

Key Words: Turkey, Modernization, Letter Revolution, Social Change, Tekirdağ.

Giriş

Dil iletişimin tartışılmaz yegâne unsurlarındandır. Kültür ile birleştiğinde ulusların nesiller arası birikimlerinin paylaşıldığı bir yapıya dönüşmektedir. Bu yapının ulusların tarihleri boyunca biriken zenginliğini aktarma yolunda sekteye uğramaması adına ilk olarak sürdürülebilirliğini sağlaması gerekir. Tarih sahnesinde pek çok millet birbirleri ile etkileşim halinde bulunmuş ve birbirlerinden etkilenmişlerdir. Ancak bu etkileşim milletlerin bir arada yaşayarak birbirlerine değer katma yolunda olduğu müddetçe var olmuştur. Aksi halde bir milletin kültürüne uymayan, kendini ifade edemediği her değişim yok oluşunu da beraberinde getirmiştir. Dilin önemini, kabul edilen harflerin ulusal yapıya uygun olması gerekliliği üzerinden yola çıkılarak bir analize varmaya çalışılan bu makalede Türk tarihi boyunca kullanılan alfabe geçmişi ve getirileri analiz edilmeye çalışılacaktır. Bilindiği üzere Türkler tarihleri boyunca çeşitli coğrafyalarda yaşamış, çok uluslu devlet çatısı altında yönetilmiş, çok kültürlü bir geçmişe sahiptir. Bu denli çeşitlilik, uygulanan farklı politikalar ve geçirilen süreçler pek çok alanda olduğu gibi dil alanında da olumlu ve olumsuz yansımaları beraberinde getirmiştir. Buradan hareketle Türk tarihinde ilk kullanılan alfabeden günümüze kadar değişime uğrayan alfabe sürecinin Türk toplumu üzerinde etkisi ve sonuçları incelenecektir.

Dil üzerinde İslamiyet'in kabulü ile başlayan köklü değişim ve Arap harflerine geçiş yüzyıllar boyunca Türk dilini etkisi altına almış ve bazı sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçlardan belki de en önemlisi Türk kültürünün giderek yok olmaya başlaması ve Türkçenin kullanımdan kalkmaya başlamasıdır. Makale boyunca üzerinde durulacağı gibi bir ulusun, birliği ve aidiyeti kendini yaşatabildiği sürece vardır. Bundan dolayı Türk dilinin Arap ve Farsça etkisinde giderek yok olmaya başlaması eleştirileri de beraberinde getirmiştir. İlk eleştiriler alfabenin sadeleştirilmesi ve ıslahı üzerineyken ilerleyen süreçte yerini Arap harfleri mi Latin harfleri mi tartışmasına bırakmıştır. Cumhuriyetin dönemine kadar süregelen bu tartışmalar sonucu

bazı düzenlemelere gidilmiş ancak karşılanmayan ihtiyaçlar şikayetlerin devam etmesine neden olmuştur. Cumhuriyet'in ilanı sonrası Atatürk ve reformist kadrosu Osmanlı döneminden itibaren edindikleri bilgileri, hedefledikleri çağdaşlaşma hareketi kapsamında planlayarak uygulamaya koymuşlardır. Bu süreç uzun bir geçmiş hafızaya ve çağın ötesinde bir ilerici düşünceyle harmanlanarak doğru zaman beklenerek yürütülmüştür. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Atatürk'ün 23 Ağustos 20 Eylül tarihli yurt gezileri, 1927 Dil Encümeni Komisyonu, 1928 Türk Harflerinin Kabulü Kanunu, Millet Mektepleri'nin açılması gibi tüm girişim ve çabalar modern bir Türkiye oluşturma hedefi sonucudur. Atatürk ve ona inanların sıkıca sarıldığı Milliyetçilik, Laiklik, Devletçilik, Halkçılık, İnkılapçılık, Cumhuriyetçilik gibi ilkeler bugünün Türkiye'sini oluşturmada temel alınmıştır. Bu temelin uygulanabilirliği de ancak eğitimden, yaygınlaşabilmesinin de eğitilmiş nitelikli kişilerden geçtiği düşüncesine dayandırılmıştır.

Harf Devrimi sadece harflerde yapılan bir değişiklik olmamış Türk tarihi, kültürü ve birliğinin kaybolmasını engellemiştir. Bu yolda Atatürk tek başına değil arkasına güvendiği kadrosu, güvendiği halkını alarak ilmek ilmek işlediği devrimi uygulamaya koymuştur. Tekirdağ ziyareti Atatürk'ün azmi ve heyecanını arttırarak devrimin kısa sürede benimseneceği inancını kanıtlamış, girişimlerin eksik yönlerini görmesini sağlamıştır. Basının gücünü de arkasına alan yeni reformlar Türk modernleşmesini birlik ve beraberlik içerisinde hızlı bir şekilde uygulanmasını sağlamış ve elde edilen başarı sonucunda başta Avrupa olmak üzere diğer milletlerin takdirini toplamıştır

1.Cumhuriyet Dönemi Öncesi Alfabe Alanında Yaşanan Gelişmeler

Toplumların kendi içlerinde oluşturdukları maddi ve manevi değerler sürecine kültür denmektedir. Böylece toplumları bir araya getiren ve millet kavramının temellerini de kültür oluşturmaktadır. Kültürün geçmişten alınıp geleceğe aktarılmasının en önemli aracı ise dildir. Dil, yalnızca dönemin gerekliliğini değil geleceğin birliğini de içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenledir ki milletlerin birlik içerisinde yaşama ve nesillerinin devamlılığı kültür ve dil ilişkisinden geçmektedir. Atatürk'ün "*Millî kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir.*" Sözü de bu ilişkiyi açıklar niteliktedir.²

Dinler, yönetim şekilleri, ekonomik sistemler gibi unsurlar tarih içerisinde sürekli değişime uğrayan kavramlardır. Bu kavramların değişmesi toplumların birliğinde bozulmalara neden olmazken dilde yaşanan

² Rahim Tarım, "*Atatürk ve Türk Dili*", Turkish Studies 8, sy. 9 (2013): 96-97.

değişimler bir ulusun yok olmasına dahi neden olabilmektedir. Milli birliğin çatısını oluşturan dilin rahat anlaşılması, okunması ve yazılması, konuşulması gerekmektedir. Bu şartları yerine getirilmemesi durumunda geçmişten gelen hiçbir birikim bir sonraki nesle aktarılamaz böylece bir ulustan bahsetmek imkansız hale gelir. Var olan değerlerin yaşatılması, bilim, sanat, fizik gibi pek çok alanda diğer milletlerle yarış halinde olunabilmesi kısacası bir milletin devamlılığı ve gelişimi ancak ve ancak kendi kültürüne uygun bir dil yapısı ile mümkündür. Aksi bir girişimin bedelleri ise bedelleri ise milletlerce ağır ödenmiştir. Yanlış dil seçimi ve bunun getirdiği sonuçlar Türk tarihinde de kendisini göstermektedir.³

Türkler tarihi boyunca çeşitli coğrafyalarda bulunmuş, konargöçer hayat sürmüş ve farklı milletlerle etkileşim halinde olmuşlardır. Bu çeşitlilik kültür, sanat ve benzeri pek çok alanda olduğu gibi dillerin de birbirleri arasında etkileşimi kaçınılmaz kılmıştır. Bu çok kültürlü yapı, Türklerin tarihi boyunca kendi dil kalıplarına uygun olsun olmasın birbirinden farklı yazı sistemleri kullanmasına neden olmuştur. Geçmişten bugüne on yedi alfabe değiştirmeleri de yaşanan gelişmeleri daha net açıklamaktadır⁴. İlk geliştirilen ve kullanılan Türk alfabesi olması nedeniyle Kök-Türk (Göktürk) alfabesi Türk tarihi açısından önem arz etmektedir. Kullanılan diğer alfabeler ise Orhun, Sogd, Mani, Brahmi, Süryani, Arap, Grek, Ermeni, İbrani, Latin, Slav kökenli alfabelerdir.⁵

X. yüzyıla gelindiğinde İslamiyet'in kabulü ile Arap harfleri kullanılmaya başlanmış ve yüzyıllar boyunca kullanılmaya da devam edilmiştir. Büyük Selçuklu döneminde başlayan Arap harflerinin kullanımı Osmanlı Devleti dönemi sonuna kadar da varlığını korumuştur. Bu dönemden itibaren Arapça ve Farsça, Türk dil ve kültür alanlarında ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Dönemin tercihlerinden bir diğeri de Uygur alfabesiyken İslamiyet'in kabulüyle kutsal kitabın anlaşılması için gönderildiği dil üzerinden okuyup anlama eğilimi, başta Selçuklu Devleti olmak üzere diğer Türk devletlerini de etkisi altına almıştır. Gelecek dönemde tartışılacak dil, tarih, kültür ve millilik konularının da temelleri böylece atılmıştır.⁶

Osmanlı Devleti dönemine bakıldığında ise medreselerde kullanılan bilim dili Arapça, edebiyat alanında kullanılan dil ise Farsça olması Türkçenin

³Ayşe Aktaş, "Atatürk ve Harf Devrimi", *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü* 11, sy. 33 (1999): 701.

⁴ Neriman Tongul, "Türk Harf İnkılabı" *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 9, sy. 33 (2004): 104.

⁵ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi* (Ankara: Bilgi Yay., 1991), 1: 73,81.

⁶ Atilla Özkırmı, *Türk Dili Dil ve Anlatım* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay., 2006), 27.

etkisinin günden güne yitirilmesine neden olmuştur. Osmanlıca ise böyle bir ortamda Türk dili üzerine eklenmeye zorlanan Arapça ve Farsça kelimelerin Türkler tarafından anlamlandırılabilmesi üzerine geliştirilmiştir. Sadece yazı dili olarak kullanılan Osmanlıca; karışık ve ağır bir dil olması nedeni ile sadece yıllarca medrese eğitimi görmüş kişilerce okunur ve yazılır bir hal almıştır. Bu durum da Türkçe'nin sadece halk arasında konuşma dili olarak kalmasına yol açmaya başlamıştır. Devlet dili olması, bilim ve edebiyat dilinde Osmanlıcanın hakimiyetinin artması şikayetleri de beraberinde getirmiştir.⁷

Arap kökenli yazım ile Türkçe kelimeleri bir araya getirmeye çalışan Osmanlıca yazı dili; gramer, yapı, telaffuz, fonetik gibi pek çok açıdan birbiriyle örtüşmeyen bu iki dili her ne kadar bir araya getirmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır.⁸ Bu başarısızlığın nedeni dillerde aranmamalıdır. Bu denli farklı yapılarla sahip diller yapısal anlamda birbirlerini tamamlamak yerine aksine büyük kopuklukları da beraberinde getirebilmektedir. Bu durumun en iyi kanıtı ise halk nezdinden anlaşılmaktadır. Bu tip büyük değişim ve girişimler benimsenip sürdürülebilirlik kazanmadığı sürece yok olmaya veya var olan değerleri yok etmeye devam edecektir. Osmanlı Devleti'nin içerisinde yaşanmaya başlayan bir diğer dağılma veya yok olma yoluna giren konulardan biri de bu yüzden dil/alfabe üzerinden olmuştur. Sonuç olarak Arap harflerinin Türkçe kelimeleri karşılamada yetersiz kalışı, Arap harflerinin öğrenilmesi gibi zorluklar Türk halkının okuryazarlığının artması yönünde en büyük engeli teşkil etmiştir.

Başlayan çöküş dönemi Avrupa'nın üstünlüğünün kabulü, beraberinde tehditlere karşı korunma yollarının geliştirilmeye başlandığı, yeni reformların hayata geçirilmeye çalışıldığı bir dönemi beraberinde getirmiştir. Revizyonist politikalar bir yana bırakılarak yerini statükocu ve modernizasyon politikalar dönemi almıştır. XIX. yüzyılı içine alan bu dönemde Batı'nın içinde bulunduğu güç ve refah, dönemin Osmanlı yöneticilerine örnek model olmuş ve bu yönde politikalar üretilmeye başlanmıştır. Bu politikaların geliştirilmesindeki kırılma noktaları ise; Fransız İhtilali ve yaydığı düşünsel aydınlanma, Avrupa'ya gönderilen öğrenciler, Lale Devri döneminde yurtdışına giden elçilerin etkisi oldukça büyüktür.⁹ II. Mahmut döneminde bu gelişmelere yönelik girişilen ilk en

⁷ Adnan Güler, "Türk Harf İnkılabı Üzerine Tarihsel/Sosyolojik Bir İnceleme" (Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2019), 82-83.

⁸ Aktaş, "Atatürk ve Harf Devrimi", 701.

⁹ Rekin Ertem, *Elifbeden Alfabeğe, Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi* (İstanbul, Dergâh Yay., 1991), 25-48.

büyük adım Tanzimat Fermanı ile atılmıştır. Anayasal düzen anlamında girişimlerin yaşandığı bu dönemde, kanun üstünlüğü kabul edilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti içerisinde reform hareketleri kendini göstermeye başlamıştır.¹⁰ Bahsi geçen reformist politikalar ilk olarak askeri yönde başlamış olsa da zamanla toplumsal, ekonomik ve politik birçok alanda kendini göstermiştir. Eğitim alanında yaşanacak gelişmelerin temelleri askeri anlamda yaşanan olumsuzlukları gidermek amacıyla kurulan nitelikli subay yetiştirme okulları vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Osmanlı-Rus Harbi sırasında 1770 yılında Çeşme'de Osmanlı Devleti donanmasının yakılması üzerine, donanmanın subay ve teknik eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla 1776 yılında “**Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn**” (Deniz Mühendishanesi) açılmıştır. 1795 yılında ise “**Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn**” (Kara Mühendishanesi) açılmıştır. Kara ve Deniz alanında kurulan bu okulların eğitimleri medreselerden ayrılarak matematik, geometri ve fizik gibi konuların eğitim sistemine dahil edilmesi, modern eğitimin farklı nedenlerle de olsa Osmanlı Devleti içerisinde yer almaya başladığını kanıtlar niteliktedir.¹¹ Modernleşmenin önündeki engellerden sayılan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması da gerçekleştirilmek istenen eylemlerin ne kadar ciddi olduğunu göstermektedir.¹² 1827 yılında tıbbın geliştirilmesi için Tıbhanei-Amire ve Cerrahane-i Mamure'lerin kurulması, 1834 yılında askeri eğitimlerin geliştirilmesi sonucu Mekteb-i Ulûm-u Harbiye'lerin kurulması, yine 1857 yılında Maarif-i Umumiye Nezareti'nin kurulması eğitimin devlet içerisinde ne denli geliştirilmeye çalışıldığının göstergeleri olmaya başlamıştır.¹³

1859 yılına gelindiğinde ise ilk sivil yüksekokulların kurulma girişimleri başlamış ve ilk olarak Mekteb-i Mülkiye, 1866 yılında ise Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye kurulmuştur. Böylece her geçen gün eğitim sistemi gelişmeye başlamıştır. Eğitim sisteminin gelişmesi öğretmen ihtiyacının doğmasına neden olmuş ve 1847 yılında açılan Rüştîye okulları bu ihtiyacı karşılamak amacıyla memur yetiştirmeye başlamıştır. Bahsi geçen Rüştîye okullarının

¹⁰ Ahmet Mumcu, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi* (İstanbul, İnkılap Yay., 1996), 12.

¹¹ Sezai Özataş ve Ahmet Sait Candan, “Renovation Efforts In The Ottoman Education System Until Tanzimat”, *World Apolied Sciences Journal* 19, sy.20 (2012): 1226.

¹² Serdar Şengül, “Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce/ Dönemler ve Zihniyetler”, *Medreseden Okula Osmanlı-Cumhuriyet Modernleşmesi* içinde, (İstanbul, İletişim Yay., 2009), 639-641.

¹³ Hasan Cicioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti’nde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)* (Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., 1985), 14.

sisteme yeni bir katkı sağlaması da askeri, teknik eğitimin dışında genel nitelikte dersler verilmesi üzerine olmuştur.¹⁴

2. Alfabe Tartışmalarının Çözülme Süreci

Tanzimat dönemi içerisinde girilen bu girişimlere karşılık Arap harflerine yönelik tartışmalar ise, 1727 yılında Osmanlı topraklarına matbaanın gelmesine kadar dayanmaktadır. Matbaanın gelişi ile Türkçenin önemi artmıştır. Okullarda eğitim dili her ne kadar Türkçe olsa da eğitimin geliştirilmesi için okumanın kolaylaştırılması yönünde tartışmalar başlamış ve böylece harf ıslahı tartışmaları ortaya çıkmıştır. Özünde Arap harflerinin Türkçeyi karşılamada yetersiz kaldığına yönelik itirazlar XVII. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu dönemde ilk olarak Katip Çelebi tarafından dile getirilen bu sorun 1860'ların sonlarına doğru ciddi tartışmalarla devam ettirilmiştir. Tanzimat ile yetişen aydınlar elde ettikleri kazanımları halka aktarmanın bir yolunu aramış ve burada en önemli aracın basın/yayın olduğuna ancak Arap alfabesinin basımda da yaşattığı zorluklar nedeniyle ilk sivil basın/yayıncılık girişimlerini ortaya çıkmıştır. Arap alfabesine yönelik ilk ciddi eleştiri 1862 yılında Mehmet Tahir Münif Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁵

1862'de Münif Paşa'nın da üyesi olduğu Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'de verdiği bir konferansta Arap harflerinin Türkçe kelimeleri okuma ve yazmada ne kadar yetersiz kaldığını, Latin harfleriyle az sayıda harfle daha kolay bir anlatımın sağlanabileceği ve kolay okunup yazılabilirliği sayesinde Latin harflerinin gerekliliğini, son olarak basım aşamasında getireceği kolaylık üzerinde durduğu bir konuşma ile gündeme getirmiştir. Değişim için önerisi ise harflere işaret getirilerek kolay okunmasının sağlanması, harflerin bitişik değil ayrı yazılması ve son olarak yeni sesli harflerin geliştirilmesi üzerine olmuştur. Böylece basımda kolaylığın, eğitim sisteminde gelişimin hız kazanacağı görüşlerinde bulunmuştur. 1863 yılına gelindiğinde ise Azerbaycanlı şair olarak bilinen Ahunzade Fehd Ali, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye'ye yeni bir tasarı ile gitmiştir. A. Fehd Ali Arap harflerinin kullanımının dini gerekçelere bağlanmaması gerektiği, yaşanan zorluklar nedeniyle Latin harflerinin esas alınması önerisi üzerinde durmuştur. Teklifler Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye tarafından incelenmiş

¹⁴ Hasan Ali Koçer, Türkiye'de *Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)* (İstanbul: MEB Yay., 1991), 40-41.

¹⁵ Özgür Mert, "Harf İnkılabının Gerçekleştiği Süreçte Atatürk'ün Tekirdağ'ı Ziyaretinin Basındaki Yansımaları", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 17, sy. 34 (Temmuz 2017): 194-195.

ancak kabul görmemiştir. Reddedilmesi de uzun yıllardır kullanılan bu yapının değişmesinin mümkün olmadığı gerekçesine dayandırılmıştır.¹⁶

Yine bu dönemlerde gazete üzerinden İran elçisi Melkum Han ve Namık Kemal alfabe tartışmalarını devam ettirmişlerdir. İlk olarak Melkum Han eğitim sisteminin çağın çok gerisinde kaldığı bu yüzden Arap harflerinde değişime gidilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Namık Kemal'in Melkum Han'a yanıtı ise; istenilen değişimin kolay olmadığı ve asıl gerçekleştirilmesi gerekenin değişim değil iyileştirme olduğu üzerinde durmuştur. Yaşanılan bu zorlukları ise bilgi eksikliği nedeniyle yaşadığını savunarak Latin alfabesine geçilmesine karşı çıkmıştır. Namık Kemal, her ne kadar bu tartışma ve değişim istekleri dile getirilse de devlet nezdinde buna sıcak bakılmadığını da dile getirmiştir.¹⁷Namık Kemal'den sonra sadeleştirme ve kolaylaştırmayı savunanlar içerisinde Ali Suavi, Şinasi, Şemsettin Sami Bey gibi aydınlar da yer almıştır. Ali Suavi, uzun yıllardır kullanılan Arap harflerinin terk edilemeyeceğini bunun yerine Türkçe üzerindeki Farsça ve Arapça etkilerinin kaldırılmasını ve hatta namaz sureleri, hutbeler, ezanın Türkçe okunması önerisini savunmuştur. İbrahim Şinasi ise harflerin sayısının azaltılması yolu ile basımın kolaylaştırılarak harflerin ıslah edilmesi gerektiği düşüncesini savunanlar arasında yer almıştır.¹⁸

Genel anlamda dönem incelendiğinde tartışmalar iki başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlardan ilki Türkçe, Arapça ve Farsçanın aynı kurallara tabii olması, ikincisi ise Arap ve Fars kökenli kelimelerin özellikleri korunarak Türkçe kelimeler için yeni düzenlemelerin getirilmesi şeklindedir. Böylece harflerin iyileştirilmesi yönünde fikir beyan eden aydınlar ağırlıkta olduğu bir dönem olmuştur. Sonuç itibarıyla Tanzimat dönemi sadece Arapçanın Türkçe kelimeleri karşılama yetersiz olduğu tartışmalarının ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Tartışmaların ortaya atılmasının yanında yazıya sadece yeni işaretlerin getirildiği bu dönem, ilerideki yeni alfabe girişimlerinin temelini oluşturmuştur.¹⁹

Eğitim sistemini iyileştirmeye yönelik girişimler II. Abdülhamit döneminde de devam ettirilmiştir. İlk anayasa olan Kanun-i Esasi'nin ilanıya beraber eğitimin ilk aşaması tüm Osmanlı vatandaşları için zorunlu hale getirilmiş ve ilk defa özel okullar bu dönemde açılmaya başlanmıştır. Önceki

¹⁶ Neriman Tongul, "Türk Harf İnkılabı", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 9, sy. 33 (2004): 104-105.

¹⁷ Hüseyin Yorulmaz, *Alfabe Tartışmaları (Tanzimattan Cumhuriyete)* (Ankara: Kitapevi Yay., 1995), 19-21.

¹⁸ Falih Rıfkı Atay, *Çankaya* (İstanbul: Bateş Yay., 1984), 437-440.

¹⁹Tongul, "Türk Harf İnkılabı", 106.

dönemlerdeki girişimlerin merkezi kalmasına karşılık bu dönemde eğitimin tüm yurt geneline yayılması hedeflenmiştir. Buna paralel olarak ihtiyaca yönelik meslek ve yüksekokulların açılıp yaygınlaştırılması hedeflenmiştir.²⁰ Bu dönemin eleştirisi ise, açılan ve yaygınlaştırılan okullara rağmen ders, kitap içeriklerinin modernleştirilememesi ve dini içeriğin ağırlığını koruması nedeniyle istenilen gelişim sağlanamamış olmasındadır. 1878 yılında Mehmet Ali Bey'in eğitime yönelik yeni bir tasarımı Meclis'e sunması yeni tartışmaların fitilini ateşlemiştir. Yeni dönemin tartışmacıları; Şemseddin Sami, Halit Ziya, Ebüzziya Tefvik, Hüseyin Cahit, Mahmut Esat Efendi gibi aydınlar olmuştur. Sonuç olarak 1876-1908 dönemi de hem siyasi ortam hem de II. Abdülhamit'in yönetim anlayışı nedeniyle alfabe konusunda değişikliklerin yaşanması bir sonraki dönemlere ertelenmiştir.²¹

Dönemin şartları nedeniyle I. Meşrutiyet kısa sürmüş, meclis kapatılmış, anayasa yürürlükten kaldırılmıştı ancak 1908 yılına gelindiğinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin mücadeleleri ile Kanun-i Esasi yeniden yürürlüğe konmuş, meclisin yetkisi artırılmış ve eğitim ücretsiz hale getirilmiştir. Böylece II. Meşrutiyet'in ilanı eğitim ve alfabe alanındaki tartışmaların yeniden ve daha rahat tartışılacağı bir zeminin önünü açmıştır. Böyle bir dönemde Maarif Bakanlığınca kurulan İslah-ı Huruf Cemiyetleri aracılığıyla yazının düzenlenmesi ve denetlenmesi ilk girişilen faaliyetlerdendir. Ülke genelinde tüm aydınların ilgisi artık alfabe üzerinde toplanmaya başlamıştır.²²

Daha önceleri alfabe konusunda yaşanan tartışmalarda Latin harflerinin kabul edilmesi çoğu kişiler tarafından kabul edilemez görülürken, bu dönemde tartışma gruplarına daha güçlü bir grup daha katılmıştır. Tanzimat Dönemi'nde dil konusunda tartışan iki grup sadece ıslah üzerinde dururken, II. Meşrutiyet döneminde tartışanlar yeniden iki gruba ayrılmıştır ancak bu kez taraflardan biri ıslah yerine alfabenin tamamen değişmesi ve Latin harflerinin kabul edilmesini isteyen gruptan oluşmaktaydı. Latin alfabesini savunanlar arasında Ziya Gökalp, Abdullah Cevdet, Hüseyin Cahit, Celal Nuri İleri gibi isimler yer almaktaydı. Arap harflerinin korunması ve düzenlenmesi/ayrık yazılmasını isteyen grup Huruf-ı Munfasıla olarak da bilinen sistemi savunmuşlardır. 1913 yılında Harbiye Bakanlığına geçen Enver Paşa da ordu içerisinde harf ıslahına gitmeye çalışmış ve ayrık yazı

²⁰ Bayram Kodoman, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1988), 27-29.

²¹ Bozaslan, "Modernleşme ve Eğitim: Türkiye'de Modern Eğitimin İnşası (1923-1938)", 30-31.

²² Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi* (Ankara: Ocak Yay., 1982), 89.

sistemini uygulamaya çalışmıştır. Ordu Elifbası olarak da tarihe geçen bu girişim dönemin şartları itibariyle yarattığı zorluktan dolayı kısa sürede uygulamadan kaldırılmıştır.²³

1900'lü yıllar Türkçülük ideolojisinin de yayılmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu ideoloji ile millileştirme çalışmaları dil üzerinde de kendini iyice göstermeye başlamıştır. Yaşanan konjonktürde alfabenin ıslahını savunan düşünceler yerini yeni alfabeğe geçme fikrine bırakmaya başlamıştır. Birçok aydının farklı yayın yolları ile savundukları Latin alfabesine geçiş açıklamaları, Cumhuriyet dönemi reformlarını kolaylaştırmıştır.

3.Latin Alfabesine Geçiş Hazırlıkları

Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında verilen bağımsızlık savaşları sonucunda Türkiye, Lozan Barış Antlaşması ile bağımsız bir devlet olmuştur. Verilen savaşlar ülkeyi ekonomik, toplumsal, siyasal pek çok açıdan zayıflatmıştır. Ancak savaş sonrası inşa süreci içerisinde Türkiye Cumhuriyeti, ileri görüşlü bir lider önderliğinde 'muasır medeniyetler' seviyesine kısa sürede ulaşmayı hedeflemiştir. Hızlıca girilen modernleşme sürecinde siyasi, ekonomik, toplumsal, hukuki, kültürel ve eğitim alanları başta olmak üzere zamanla ve halka mal edilecek reformlar oluşturulmaya başlanmıştır.²⁴Elbette hedeflenen modernleşme süreci temelleri bir günde atılmamıştır. Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemini engelleme çabaları (Tanzimat, Meşrutiyet Fermanları gibi) ve o dönemde gerçekleştirilmeye çalışılan reform çabalarının birleşimi ile Cumhuriyet dönemi reformları daha hızlı uygulama alanı bulmuştur.

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ni ilan eden kadro, başlattıkları değişim sürecinde eskiden tamamen koparak yeniyi hedeflemiş ve bu doğrultuda birtakım ilkeler benimsemişlerdir. İlk olarak Osmanlı Devleti döneminde başlayan Milliyetçilik akımı vatanın bütünlüğü ve bölünmezliği üzerine gelişmişken Atatürk ile Milliyetçilik ilkesinin temeli milli birlik ve bütünlük olmuştur. Halkı Türk milleti adı altında, idaresini Cumhuriyet ile ve ilkesini de çağdaşlaşmayla hep ileriye gitmekten almıştır. Çağdaşlaşmanın bir diğer temeli de Laiklik ilkesine dayanmaktadır. Bu ilkeyle de halkın egemenliğinin ön plana alınmış, dini yönetim şekli yerine laik devlet anlayışına geçilmiş, din ve vicdan hürriyeti sağlanarak temel dayanak noktası bilim olmuştur. İnkılapçılık ilkesi ise Türk halkının çağdaşlaşma yolunda benimseyeceği yeniliklere her daim açık ve gelişen bir toplum

²³ Tongul, "Türk Harf İnkılabı", 107.

²⁴ Feroz Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2006), 117.

oluşturma gayesine dayanmaktadır. Yönetim biçimi olarak demokrasinin benimsenmesiyle oluşturulmaya çalışılan devlet biçimi ise dayanağını Cumhuriyetçilikten almaktadır. Geçmişten gelen bireyci ve belirli zümreye hitap eden yönetim anlayışının terki de Halkçılık ilkesinin benimsenmesiyle sağlanmıştır. Siyasileri halka yakınlaştıran, halkı yönetime dahil eden bu ilke ile tüm vatandaşlar kanunlar önünde eşit kabul edilmiş ve ulusal çıkarlar birincil kabul edilmiştir.²⁵

Bahsi geçen modernleşme girişimleri ve ilkelerinin uygulanmasında öncelik eğitime verilmiştir. Bunun temel nedeni ise toplumsal değişim ve kalkınmanın uygulanması için ulusal ve çağdaş bir eğitim sisteminin kabul edilmesi inancına dayanmaktadır. Eğitimin devrimci bir ulusun temelini oluşturduğunu bilen Atatürk, devrimlerinin temelini Harf İnkılabına dayandırmıştır. Böylece laikleşme sürecinde Türk dil yapısına uygun bir alfabenin benimsenmesi yoluna gidilerek okuma ve yazma kolaylaştırılmıştır. Türk toplumunun bir an önce içindi bulunulan çağa ayak uydurabilmesi için Başöğretmen görevini üstlenerek modernleşme girişimlerini başlatmıştır.²⁶

1922 yılında TBMM'de yaptığı konuşma, Atatürk'ün eğitim ve Harf İnkılabına verdiği önemi kanıtlar niteliktedir:

...Binaenaleyh, bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli, evvela mevcut cehli izale etmektir. Teferruata girmekten ictinaben bu fikrimi birkaç kelime ile tavzih etmek için diyebilirim ki, genel olarak umum köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıtacak kadar coğrafi, tarihi, dini ve ahlaki malûmat vermek ve dört işlemi öğretmek, maarif programımızın ilk hedefidir.²⁷

1923 yılında düzenlenen İzmir İktisat Kongresi'nde ekonomik konuların yanında Latin alfabesinin kabul edilmesine yönelik önerge sunulması alfabe konusunu yeniden gündeme getirmiştir. Ancak dönemin Kongre başkanı Kazım Karabekir tarafından bu önerge reddedilmiştir. Karabekir, Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yayımladığı makale ile Latin harflerinin neden kabul edilmemesi gerektiğini açıklamış ve temel nedenlerini; İslam birliğini bozacağı, Türk dilini ifade etmede yetersiz olduğu ve geçmişin yok edileceği fikirlerine dayandırmıştır. Bu gelişmelere karşılık İçtihat dergisinde yayımladığı makale ile Kazım Karabekir'e karşı çıkan Kılıçzade Hakkı,

²⁵ Naim Sığın, "Türkiye'de Modernleşme Süreci'nde Basın: Ulus Gazetesi'nin Modernleşme Söylemi" (Yüksek Lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, 2017), 66-68.

²⁶ Bozaslan, "Modernleşme ve Eğitim: Türkiye'de Modern Eğitimin İnşası (1923-1938)", 35-36.

²⁷ Tongul, "Türk Harf İnkılabı", 111.

Türk toplumunun her ne kadar Müslüman olsalar da Türk kimliğine sahip olmaları nedeniyle Arapça alfabeden ziyade Türkçeyi daha anlaşılır kılan Latin alfabesini savunmuştur. Yeniden ortaya çıkan alfabe tartışmaları, Karabekir'in söylemlerinden sonra her ne kadar Arapçayı savunanların yeniden seslerinin yükselmesine neden olduysa da bu dönemin aydınlarınca yeni alfabe istekleri gazete, dergi gibi pek çok alanda varlığını sürdürmüştür.²⁸

Latin alfabesinin savunucuları arasında Şükrü Saraçoğlu, Hüseyin Cahit, Kılıçzade Hakkı, Celal Nuri, Cenap Şahabettin gibi isimler yer almaktaydı. Bu isimlere ek birçok aydın, yazar, politikacı 1924-1928 yılları arasında pek çok yayınlara Latin harflerinin savunuculuğunu yapmış ve bu sürecin hızlanmasında önemli katkıları olmuştur. Hüseyin Cahit'in heyecanla bir an önce hayata geçmesini istediği bu girişim taleplerini Atatürk'e iletmesi ve 'henüz zamanı değil' cevabını alması üzerine hedeflenen daha net anlaşılmıştır.²⁹ Atatürk; kendinden önceki yöneticiler gibi aceleci ve plansız davranmayacak, Türk toplumuna uygun olmayan ancak bu toplumu geride de bırakmayacak tüm gelişmeleri çağa ve yapıya uygun bir şekilde doğru zamanda yapacağını işaretini Harf Devrimi konusunda da ispat etmiştir.

Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun 1924'te kabul edilmesiyle birlikte eğitim kurumlarının tamamı birleştirilerek Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Osmanlı döneminde minimum yetki hakkına sahip olan MEB, Cumhuriyet döneminde eğitim alanında tam yetki ve tek çatı altında birleştirilmiştir. 1926 yılında Bakü'de yapılan 1. Türkoloji Kongresi de dönemin önemli gelişmelerindendir. Bu kongrede Latin harflerinin kolaylığı ve gerekliliği üzerinde hemfikir olunmuş ve diğer Türk toplumlarınca Latin harfleri kabul edilmiş, uygulamaya konmuştur. Böylece Arnavutluk, Azerbaycan ve diğer Asya Türklerince kabul edilen Latin harfleri, dini nedenlere dayatılan savları çürütmüştür.³⁰

1927-28 yılları ise Latin harflerinin Türkçeye uygulanabilirliği üzerine çalışmaların başlatıldığı yıllardır. 1927 yılında Türk dilinin yapı ve gramer açısından hangi alfabeye uygulanabilir olduğunun araştırmaları başlamış ve bu araştırmalar 1928 yılında resmîyet kazanmıştır. Maarif Vekâlet'inin

²⁸ Ağah Sırrı Levend, Türk Dilinde Gelişme Sadeleşme Evreleri (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1960), 391-395.

²⁹ Mert, "Harf İnkılabının Gerçekleştiği Süreçte Atatürk'ün Tekirdağ'ı Ziyaretinin Basındaki Yansımaları", 199.

³⁰ Mustafa Albayrak, "Yeni Türk Harflerinin Kabulü Öncesinde, Halk Eğitimi ve Yazı Değişimi Konusunda Türk Kamuoyunda Bazı Tartışmalar Ve Millet Mekteplerinin Açılması (1862- 1928)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (1989): 481-482.

teklifi ile 23 Mayıs'ta Bakanlar Kurulu'na Latin harflerinin araştırılıp incelenmesi için teklifte bulunmuş ve sonucunda Dil Encümeni adı altında bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun 14 üyesi bulunmaktaydı. Bunlar; Falih Rıfkı Atay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ruşen Eşref Üneydin, İhsan Sungu, Ragıp Hulusi Özden, Celal Sahir, Ahmet Cevat Emre, İsmail Hikmet, Ahmet Rasim, İbrahim Necmi, M. Fazıl Ahmet, Emin Erişirgil, Avni Başman ve İbrahim Grantay gibi isimlerden oluşmaktadır.³¹

Dil Encümeni Komisyonu, bir ay gibi kısa bir sürede yoğun çalışmalar yürüterek İngiltere, Fransa, Almanya gibi ülkelerin alfabelerini incelemiş ve iki raporla incelemelerini Atatürk'e sunmuşlardır. Alfabe konusunda ilk resmi rapor niteliğinde olan bu iki raporun ilki 'Gramer Raporu' ikincisi ise 'Elifba Raporu' olarak tarihe geçmiştir. Dönemin Başbakanı İsmet İnönü, Komisyon'da görev almış ve yeni oluşturulan alfabaya Türk Alfabesi adını vererek isim babası olmuştur.³²Sıra hazırlıkları tamamlanmış ve vakti geldiği düşünülen bu devrimin ilk seslerinin Atatürk tarafından duyurulmasına gelmiştir:

*“Arkadaşlar, bizim güzel, âhengdâr, zengin lisanımız yeni Türk harfleri ile kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bunu anlamak mecburiyetindesiniz. Anladığınızın âsârına yakın zamanda bütün kâinat şahit olacaktır. Buna katiyetle eminim”*³³

9 Ağustos tarihinde Sarayburnu'nda yaptığı konuşmasında Latin harflerinin kullanılacağını açıklamış, Türk halkına yeni alfabenin benimsenmesi ve öğrenilmesi konusunda cesaretlendirmiştir:

*“Yeni Türk harfleri çabuk öğrenilmelidir. Yeni Türk harflerini her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalciya öğretiniz. Bunun vatanseverlik ve milliyetçilik vazifesi olarak biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki, bir milletin bir toplumun %10-%20'si okuma yazma bilir, %80-%90'ı bilmezse ayıptır...”*³⁴

Latin harflerinin kabulü edilmesiyle sıra yeni alfabenin bir an önce Türk halkı tarafından benimsenmesine gelmiştir. Bu süreçte daha önceki

³¹ Mehmet Serhat Yılmaz, *Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri 1928-1935 (Kastamonu Örneği)* (Ankara: Berikan Yay., 2009), 14-18.

³² Tongul, "Türk Harf İnkılabı", 120.

³³ Cemal Avcı, "Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri", *Mediterranean Journal of Humanities* 3, sy. 1(2013): 49.

³⁴ Mert, "Harf İnkılâbının Gerçekleştiği Süreçte Atatürk'ün Tekirdağ'ı Ziyaretinin Basındaki Yansımaları, 200.

devrimlerde olduğu gibi Harf Devrimi'nde de basının önemli bir katkısı olmuştur. İlk olarak Milliyet Gazetesi'nde uygulanmaya ve basılmaya başlayan Latin harfleri, diğer gazeteler tarafından da uygulamaya konmaya başlanmıştır. Atatürk'ün yeni alfabenin öğrenilmesi için başlattığı seferberliği ve yaptığı tüm geziler de basın aracılığıyla halka aktarılmıştır.³⁵

1 Aralık 1928 yılı itibariyle Yeni Türk Harfleri Kanunu'na göre gazeteler dahil her alanda yeni alfabeğe geçişin zorunlu kılınmıştır. Bu tarihten itibaren basılan ilk gazete manşetleri incelendiğinde; Cumhuriyet Gazetesi'nin "Bugün Türk Hayatında Çok Büyük Bir Gündür" manşeti dikkat çekmektedir.³⁶

Milliyet Gazetesi'nin "Yaşasın İnkılap" manşeti ve Hakimiyeti Milliye Gazetesi'nin "Eski Yazı Bugün Tarihe Karıştı" manşetleri iç basında gerçekleştirilen devrimin destekçileri olmuştur.³⁷ Böylesi bir ortamda coşkuyla kutlanan yeni Türk alfabesi, basının üstlendiği görevle yeni harfleri halka daha öğretme ve yayma aracı olmuştur. Türk tarihinde yaşanan böyle önemli bir girişim yalnızca iç basında sınırlı kalmamış dış basında da önemli bir yer tutmuştur. Özellikle Avrupa basını ekseninde Harf İnkılabına yönelik olumlu yorum ve yazılar yayımlanmıştır:

Le Petit Parisien Gazetesi 2 Aralık 1928 Tarihli Sayısını, "Bütün Bir Halk Alfabe Öğrenmeye Çalışıyor" başlığı ile yayınlamıştır.³⁸

L'Excelsior Gazetesi 29 Eylül 1928 tarihli sayısında, "Yeni Türk Alfabesi Yürürlükte" başlığı ile yayımlanmıştır. Gazetede, "Herkes alfabeği incelemeye başladı, eski alfabe 482 karakterden oluşurken yeni alfabe 29 Latince karakterden (21 ünsüz ve 8 sesli harf) oluşmaktadır ifadeleri yer almaktadır.³⁹

L'Excelsior Gazetesi 9 Ocak 1929 tarihli "Modern Türkiye: Mustafa Kemal Paşa'nın Yönetmeliklerinin Uygulanması" başlıklı sayısında; Mustafa Kemal Paşa'nın Türklere şark kıyafetlerini bırakıp Avrupa tarzında giyinmelerini ve Latin alfabesini benimsemelerini buyurduğu emirnamelerin

³⁵ Naşit Hakkı Uluğ, *Üç Büyük Devrim Eğitimin Birleştirilmesi-Şapka ve Giyimin Değiştirilmesi-Türk Harflerinin Kabulü* (İstanbul: Ak Yay., 1973), 178.

³⁶ Ek.1. Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 1928.

³⁷ Hanifi Kurt, "Harf Değişikliği ve Basının Yeni Harflere Geçerken Takındığı Tutum", *Akdeniz İletişim Dergisi*, sy.19 (2013): 117-121.

³⁸ Ek. 2. Le Petit Parisien, 2 Aralık 1928.

³⁹ Ek.3 L'Excelsoir, 29 Eylül 1928.

ardından, “öğrenciler yeni alfabenin üstünlüğünü ilân etmek için İstanbul'da bir tören alayı düzenlemişlerdi ifadelerini içeren bir görsel paylaşmıştır.⁴⁰

The National Geographic Magazine, Ocak 1929 sayılı kapağında “Türkler Okula Gidiyor” başlıklı habere yer vermiştir.⁴¹ Böylece Harf İnkılabı yalnızca Türkiye nezdinde değil, diğer devletlerce de olumlu karşılanmış ve etki uyandırmıştır.

4.Yeni Alfabe Yayıma Girişimleri ve Tekirdağ Gezisi

Tarihi çok eskiye dayanan alfabe tartışmaları; Cumhuriyet dönemiyle yerini yeni kararlara ve bu kararların uygulanmasına bırakmıştır. Hedeflenen çağdaş, laik ve modern Türkiye'nin devamlılığının sağlanabilmesi için hedeflerin, temel değer ve inançların halk tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda Atatürk, Harf devriminin halka benimsetilmesi çalışmalarını başlatmıştır. 23 Ağustos 20 Eylül tarihleri arasında yaptığı yurt gezilerinde ilk ziyaret yeri Tekirdağ ile başlamış daha sonra ülkenin dört bir yanındaki şehirlerle devam etmiştir. Atatürk'ün gezilerine Tekirdağ'dan başlamasının özel nedenleri vardır. Geçmiş görevlerinde Tekirdağ'da bulunması, bu bölgeyi tanınması, Tekirdağ'ın Batılı kültüre açık olması ve burada birçok dostunun olması Tekirdağ halkı Atatürk arasındaki bağı açıklamaktadır. Bu nedenlerdir ki Atatürk, halkın yeni alfabeyle yönelik tepkilerini ölçmek ve değerlendirmek için ilk olarak Tekirdağ'ı seçmiştir.⁴² 23 Ağustos'un sabah saatlerinde Tekirdağ'a varan Atatürk ve ekibi halk tarafından büyük bir kalabalık ve coşkuyla karşılanmıştır. İlk ziyaret yeri Hükümet Konağı olan Mustafa Kemal, tüm memur ve üst düzey yöneticilerin olduğu toplantı salonunda ilk öğretmenlik görevini üstlenmiş ve ilk dersini vererek Türk halkını yeni inkılabı hazırlamıştır. M. Şakir Ülkütaşır bu günleri şu şekilde aktarmaktadır:

“...memurlardan, halktan birçok kişiyi tahta başına çağırarak sınava çekti. Alfabe ve imla kurallarının hemen hepsini uygulamalarıyla açıkladı. Tam iki saat ayakta ve tahta başında alnından terler akararak okuttu ve öğretti. Ekim 1928 başına kadar da halk ve memurların yeni Türk alfabelerini öğrenmesini istedi”⁴³

Hükümet Konağı'ndaki bulunan tüm memurlar ve halk Başöğretmen'in sınavından geçmişlerdir. Hem eğitimin hem de sınavın verildiği bugünün

⁴⁰ L'Excelsoir, 9 Ocak 1929.

⁴¹ The National Geographic Magazine, Ocak 1929.

⁴² Mehmet Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1975), 330.

⁴³ M. Şakir Ülkütaşır, *Atatürk ve Halk Devrimi*, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 1981), 140.

sonunda Atatürk, yeni harflerin bir an önce öğrenilmesi hususunda isteklerini de dile getirmiştir. Bir sonraki durak Belediye binası olmuştur. Burada da aynı emeği vererek derslerini tamamlayan Atatürk'ün bir sonraki ziyaret yeri orduevi olmuştur. Halkın yoğun ilgisi ve takibi ile süren ziyaretler esnaf ziyaretleri ile devam etmiştir. Böylece dönemin ikililiğine bizzat Atatürk tarafından halk içinde son nokta konulmuştur.

Tüm ziyaretlerini tamamladıktan sonra Tekirdağ'dan ayrılan Mustafa Kemal, Tekirdağ halkından gördüğü coşku, istek ve azim sonucundan çok etkilenmiş ve çalışmaların daha da hızlanması gerektiği ve bu sürecin söylenenin aksine kendinin de inandığı gibi çok kısa bir sürede tamamlanabileceğini anlamıştır. Bu inancın temelleri de Tekirdağlılarca Atatürk'e verilmiştir. Atatürk'ün Tekirdağ ziyareti basının da büyük ilgisini çekmiş ve gazete manşetlerinde yer verilmiştir. Milliyet gazetesi, "Gazi Hazretleri dün Tekirdağ Hükümet Konağı salonunda yeni Türk harflerini bizzat izah buyurdular. Tekirdağ ahalisi coşku ve heyecan içindedir."⁴⁴ Hakimiyet-i Milliye gazetesi, "Tekirdağlılar Halaskarımızı Pek Samimi Karşıladılar" başlığı ile yayınlanmıştır.⁴⁵

Atatürk Tekirdağ ziyareti sonrasında gördüğü eksiklikleri, öğrenmeyi zorlaştıran imla vb. aksaklıkların derhal düzeltilmesini isteyerek bir sonraki gelişmelerin önünü açmıştır. Atatürk'ün ve Türk halkının birbirlerinden aldığı inanç ve cesaret yapılamaz denilenin, yüzyıllar süren yanlışlıkların ve milli birlik oluşturulmasındaki en büyük engelin ortadan kaldırılmasını sağlamıştır. Bu dönemde matbaalar durmaksızın çalışmış, gazeteler bir öğrenim aracı olarak kullanılmış, ülkenin dört bir yanında okullar ve kurslar açılarak gencinden yaşlısına, köylüsünden memuruna, kadın erkek ayırt etmeksizin halkın tamamı eğitim için gönüllü seferberliğe başlamıştır.⁴⁶

Tarihler 3 Kasım 1928'i gösterdiğinde 11 maddeden oluşan 1353 sayılı "Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbiki Hakkında Kanun" kabul edilmiştir. Bu kanunun kabulü ile tüm özel ve resmî kurumlarda da dahil olmak üzere her alanda sadece yeni Türk alfabesinin kullanılacağına dair karara varılmıştır. Böylece eski yazı yazının terki hukuki boyut da kazanmıştır. Her alanda hâkim dil olacak olan Yeni Türk alfabesi, halkın öğrenim talebinin yanında daha kısa zamanda gerçekleştirilebilmesi adına bu kanunla itici güç haline getirilmiştir. Artan bu öğrenim talebine karşılık bu düzenin daha sistemli

⁴⁴ Milliyet Gazetesi, 24 Ağustos 1928.

⁴⁵Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 24 Ağustos 1928.

⁴⁶ Mert, "Harf İnkılabının Gerçekleştiği Süreçte Atatürk'ün Tekirdağ'ı Ziyaretinin Basındaki Yansımaları,204-205.

ilerletilebilmesi adına Millet Mektepleri'nin kurulmasına da karar verilmiştir. Bu mekteplerin temel amacı ise kişilerin okur yazarlık oranlarını hızlı ve sistemli bir şekilde arttırarak temel bilgilerin verilmesini sağlamaktır. Yurdun her yanında açılan Millet Mektepleri, okul veya öğretmen olmayan yerlere de Seyyah Mektepler açılması ile eşitlikçi ve idealist eğitimi simgelemiştir.⁴⁷

En nihayetinde 1929 ve 1936 yılları içerisinde nüfusu 14 milyona yakın bir devletin vatandaşları bu mektepler aracılığıyla 2 milyon 545 bin 51 kişiyi diploma sahibi yapmıştır. Devrim öncesi okur yazarlık oranı yüzde onlarda iken devrim sonrası bu oran kısa bir sürede iki katına çıkarılmıştır.⁴⁸ Böylece verilen kurtuluş mücadeleleri, gerçekleştirilmeye çalışılan reformlar ne bir gecede gerçekleştirilebilmiş ne de bir nesli birden cahil etmiştir. Osmanlı döneminden beri süregelen problemler ve o dönemden itibaren geliştirilmeye başlanan modernizasyon çabaları Cumhuriyet dönemi ve yenilikçi kadronun çabaları ve girilen eylemlerin halka mal edilmesi sonucu hayat bulmuş ve bugünün Türkiye'sini oluşturmuştur.

Sonuç

Bir ulusu ayakta tutan en önemli araç dildir. Dil birliği sayesinde milletler kültürleri muhafaza edebilmekte, birikimlerini gelecek nesillere aktarabilmektedir. Böylece tarih sahnesinde varlıklarını uzun yıllar koruyabilmektedirler. Türk tarihinin dil alanında yaşadığı gelişim ve değişimlerin incelendiği bu makalede, dilde birliğin ve milliliğin önemi ortaya konmaya çalışılmıştır. Türklerin yüzyıllardır içerisinde bulunduğu dini, siyasi, ekonomik gelişmeler toplumun yaşamında birçok unsurun etkilenmesine neden olmuştur. Örneğin çok uluslu yapı kültürlerini etkilediği gibi İslamiyet'in kabulü de dillerini etkilemiştir. Çalışmamızda detaylıca değinildiği gibi İslamiyet ile başlayan Arap harflerinin kullanımı ilerleyen zaman içerisinde Türk kimliğinde ve gelişiminde sorunları da beraberinde getirmiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde anlaşılmaya başlanan bu sorunlara her ne kadar çözüm aranmış, reformlar gerçekleştirilmeye çalışılmış olsa da ne Osmanlı Devleti'nin çöküşü engellenebilmiş ne de milli bir kimlik inşa edilebilmiştir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte başlayan eskinin tasfiye edilerek yeni, modern bir Türkiye çabaları başta Atatürk ve kadrosunun temel ilkesi haline gelmiştir. Bu uğurda eskiden alınan dersler ve ilerici görüşlerle Türk toplumunu muasır medeniyetler seviyesine çıkarmayı amaçlayan bu kadronun hedeflerini gerçekleştirebilmek için ilk adımın

⁴⁷ Tongul, "Türk Harf İnkılabı", 125-127.

⁴⁸ Sami N. Özerdim, *Yazı Devriminin Öyküsü* (İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yay., 1998), 24-26.

eğitimden geçtiği görülmüştür. İlk olarak Türkçeyi karşılamada yetersiz kalan ve bu dile uygun olmayan bir alfabe olan Arap alfabesinin kullanımından vazgeçilmesi kararı uzun yıllar süren tartışmalar sonucu kanunla yürürlüğe konmuştur. Böylece Harf Devrimi tüm devrimlerin önünde tutulmuş ve gelecek modernleşme hareketinin kilit noktasını oluşturmuştur. Yüzyıllardır kullanılan bir alfabenin değişimi elbette kolay olmamıştır ancak burada da Tekirdağlıların devrimde etkisi büyük olmuştur. Atatürk tüm devrimlerinde olduğu gibi Harf Devrimi için de uygun zamanı beklemiş, Türk halkına inanmış ve tüm girişimlerde bizzat kendisi rol model olmuştur. Yeni Türk alfabesine geçmeden önce yine halkın desteğini almak için gezilere çıkan Atatürk, ilk ziyaretini Tekirdağ'a yapmış ve buradan gördüğü ilgi, coşku ve heyecan devrim sürecini hızlandırmıştır. Laik, demokratik ve modern bir devlet olma yolunda yeni Türkiye'nin büyük devrimi olan Harf Devrimi ile Türk kültürü milli benliğini geri kazanmıştır.

Kaynakça

AHMAD, Feroz. *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

AKTAŞ, Ayşe. "Atatürk ve Harf Devrimi" *Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü* 11, sy. 33 (1999): 701.

ALBAYRAK, Mustafa. "Yeni Türk Harflerinin Kabulü Öncesinde, Halk Eğitimi Ve Yazı Değişimi Konusunda Türk Kamuoyunda Bazı Tartışmalar Ve Millet Mekteplerinin Açılması (1862 - 1928)". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 1989.

ATAY, Faliş Rıfki. *Çankaya*. İstanbul: Bateş Yayınları, 1984.

AVCI, Cemal. "Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri". *Mediterranean Journal of Humanities* 3, sy. 1 (2013): 49.

CİCİOĞLU, Hasan. *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1985.

ERGÜN, Mustafa. *Atatürk Devri Türk Eğitimi*. Ankara: Ocak Yayınları, 1982.

ERTEM, Rekin. *Elifbeden Alfabeyle, Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1991.

GÜLER, Adnan. "Türk Harf İnkılabı Üzerine Tarihsel/Sosyolojik Bir İnceleme". *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

KOÇER, Hasan Ali. *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*. İstanbul: MEB Yayınları, 1991.

KODAMAN, Bayram. *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

KURT, Hanifi. "Harf Değişikliği ve Basının Yeni Harflere Geçerken Takındığı Tutum". *Akdeniz İletişim Dergisi*, sy. 19 (2013).

LEVEND, Agah Sırrı. *Türk Dilinde Gelişme Sadeleşme Evreleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1960.

MERT, Özgür. "Harf İnkılabının Gerçekleştiği Süreçte Atatürk'ün Tekirdağ'ı Ziyaretinin Basındaki Yansımaları". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2017.

- MUMCU, Ahmet. *Türk Devriminin Temelleri Ve Gelişimi*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 1996.
- ÖNDER, Mehmet. *Atatürk'ün Yurt Gezileri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1975.
- ÖZERDİM, Sami N. *Yazı Devriminin Öyküsü*. İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi, 1998.
- ÖZKIRIMLI, Atilla. *Türk Dili Dil ve Anlatım*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- ÖZTAŞ, Sezai ve CANDAN Ahmet Sait, "Renovation Efforts In The Ottoman Education System Until Tanzimat", *World Apolied Sciences Journal* 19, sy. 8 (2012).
- SİĞİN, Naim. "Türkiye'de Modernleşme Süreci'nde Basın: Ulus Gazetesi'nin Modernleşme Söylemi" *.Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2017.
- ŞENGÜL, Serdar. "Medreseden Okula Osmanlı-Cumhuriyet Modernleşmesi". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce/ Dönemler ve Zihniyetler* içinde, 639-41. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- TARIM, Rahim. "Atatürk ve Türk Dili" *.Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8, sy. 9 (2013).
- TONGUL, Neriman. "Türk Harf İnkılabı". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 9, no. 33 (2004).
- TURAN, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi*. Cilt 1. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1991.
- ULUĞ, Naşit Hakkı. *Üç Büyük Devrim Eğitimin Birleştirilmesi-Şapka ve Giyimin Değiştirilmesi-Türk Harflerinin Kabulü*. İstanbul: Ak Yayınları, 1973.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir. *Atatürk ve Halk Devrimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1981.
- YILMAZ, Mehmet Serhat. *Harf İnkılâbı Ve Millet Mektepleri 1928-1935 (Kastamonu Örneği)*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2009.
- YORULMAZ, Hüseyin. *Alfabe Tartışmaları (Tanzimattan Cumhuriyete)*. Ankara: Kitabevi, 1995.
- ZENGİN, Cahide. "Harf İnkılabı'nın İstanbul Basınındaki Yankıları". Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1993.

Gazeteler

Cumhuriyet.

Hakimiyet-i Milliye.

Le Petit Parisien.

Excelsior.

The National Geographic Magazine.

Ekler

Ek 1:

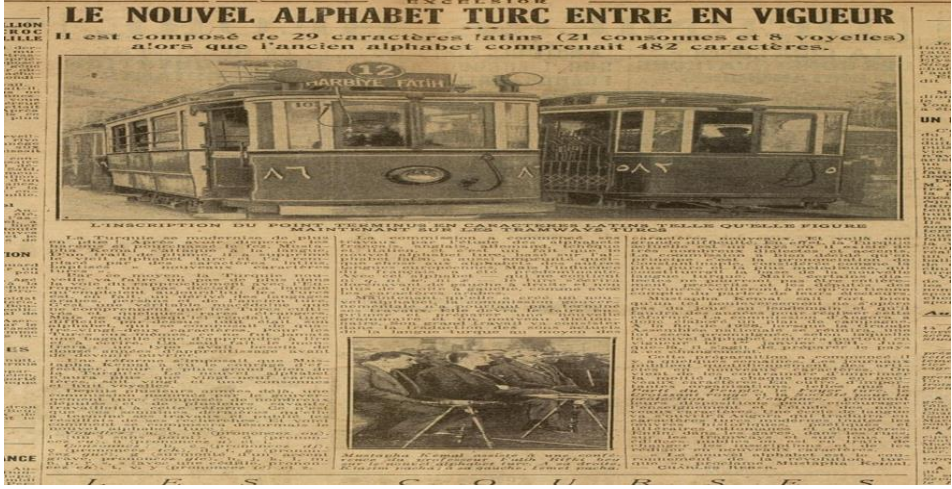
Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 1928, “Türk Matbuat Hayatında Tarihi Bir Gün: 1 Aralık 1928.”

Ek 2:

Le Petit Parisien Gazetesi 2 Aralık 1928, “Bütün Bir Halk Alfabe Öğrenmeye Çalışıyor (Tout Un Peuple Se Met a L'Étude L'Alphabet).”

Ek 3:

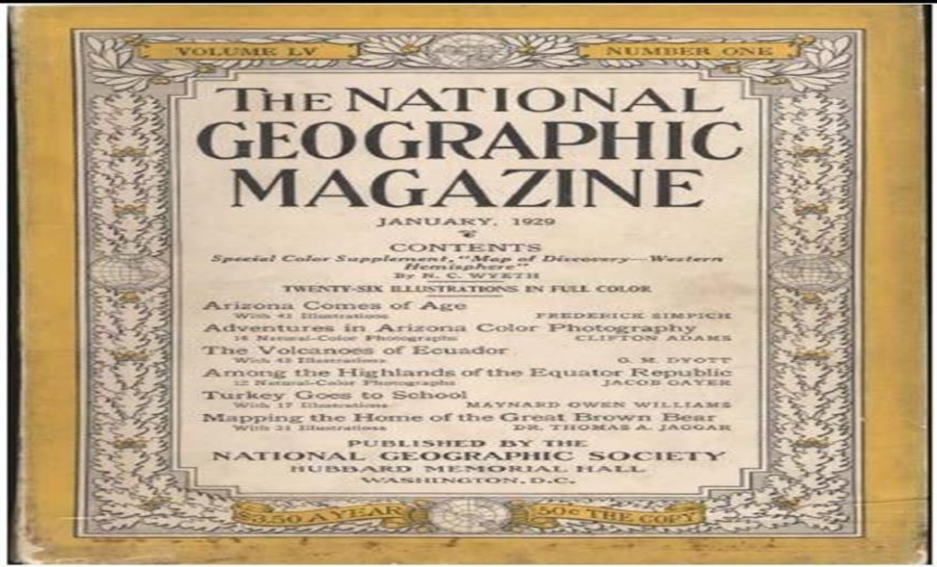
L'Excelsior Gazetesi 29 Eylül 1928 "Yeni Türk Alfabeti Yürürlükte".

Ek 4:

L'Excelsior Gazetesi 9 Ocak 1929, "Modern Türkiye: Mustafa Kemal Paşa'nın Yönetmeliklerinin Uygulanması"

Ek 5:

The National Geographic Magazine Ocak 1929, "Türkler Okula Gidiyor".

Ek 6:

Milliyet Gazetesi, 24 Ağustos 1928, "Atatürk'ün Tekirdağ Ziyareti"

Ek 7:

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 24 Ağustos 1928, "Tekirdağlılar Halaskarımızı Pek Samimi Karşıladılar".